

УДК 159.98:004

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-2-5>

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Й РОБОТІВ СТАРШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Малецька Олеся Олександрівна,

здобувач наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності «Психологія»

Інститут соціальної та політичної психології

Національної академії педагогічних наук України

Olesyaal1388@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2774-9479>

Мета. Висвітлення результатів дослідження, спрямованого на виявлення особливостей сприймання штучного інтелекту й роботизації життя старшими школярами.

Методи. Розроблена авторська анкета, питання якої спрямовані на виявлення поінформованості респондентів щодо явища штучного інтелекту, сприймання ними сучасного стану взаємодії з технологіями й таких перспектив, як кіборгізація та технологічний апгрейд окремих функцій людини.

Результати. Визначено, що технологія штучного інтелекту сьогодні набуває активного розвитку й поширення внаслідок здобуття нею можливості самонавчатися. Розрізняють слабкий штучний інтелект, з продуктами якого ми активно взаємодіємо, і сильний штучний інтелект, результати створення якого нині важко оцінити. Технології, які діють на основні слабкого штучного інтелекту (автоматизовані помічники, що виконують пошук оптимальних товарів, синхронний переклад, адміністрування інформації, контроль за станом здоров'я тощо), впливають на життя людини, спрощуючи його, змінюючи розподіл часу та пріоритети. Набуваючи подальшого розвитку, вони можуть призвести до обмеження свободи волі людини, її приватності й делегування прийняття рішень на техніці. До інших загроз розвитку штучного інтелекту зараховують поширення безвідповідальності та скорочення числа робочих місць. Наголошується, що сприймання технологій, що спрощують наше життя, має бути критичним, не перекладаючи на розумні технології відповідальність за творення майбутнього.

Висновки. У результаті дослідження виявлено високий інтерес і позитивне сприймання старшими школярами штучного інтелекту та роботів; учні демонструють готовність делегувати свої функції технологіям, покращувати себе за допомогою протезів і використовувати в побуті роботів-помічників. Більшість опитуваних сприймають роботизовані технології та штучний інтелект тільки як машин, які виконують певний алгоритм, що продемонстровано настороженим ставленням до роботів, які виконують людські ролі, – робота-колеги, робота-однокурсника або навіть робота – домашнього улюбленця. Кіно та література активно популяризують картини про технологічне майбутнє, роблять сприймання такого світу нормальним і буденним, що може знизити також критичність та обережність щодо технологій.

Ключові слова: технологічна революція, роботизація, інтелект, штучний інтелект, самосвідомість.

SPESIFIC FEATURES OF PERCEPTION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ROBOTS BY SECONDARY STUDENTS

Maletska Olesia Oleksandrivna,

Applicant Student in Psychology

Institute of Social and Political Psychology

of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Olesyaal1388@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2774-9479>

Purpose. The objective is to highlight the results of this research aimed at revealing the features of perception of artificial intelligence and robotization by secondary students.

Methods. An author's questionnaire was developed. The questions are aimed at determining the following features: the respondents' awareness of the phenomenon of artificial intelligence, their perception of the current state of interaction with technologies and such perspectives as cyberization and technological upgrading of individual human functions.

Results. It has been determined that artificial intelligence technology is now actively developing and expanding as a result of its ability to learn by itself. There is a distinction between weak artificial intelligence, with the products of which we are actively interacting, and strong artificial intelligence, the results of which are currently difficult to assess. Technologies that act on the core of weak artificial intelligence (automated

assistants that search for optimal goods, simultaneous translation, information administration, health control, etc.) affect a person's life by simplifying it by changing time allocation and priorities. As they develop further, they can lead to a restriction on a person's free will, privacy and delegation of decision-making on technology. Other threats to the development of artificial intelligence include the spread of irresponsibility and job cuts. It is emphasized that the perception of technologies that simplify our lives should be critical, without shifting responsibility for the creation of the future into smart technologies.

Conclusions. The study found high interest and positive perception by senior students of artificial intelligence and robots; students demonstrate a willingness to delegate their functions to technology, to improve themselves with dentures and to use assistive robots in their lives. Most respondents perceive robotic technology and artificial intelligence only as machines that execute a particular algorithm, as evidenced by a cold attitude toward robots that perform human roles like colleagues, classmates, or pets. Cinema and literature actively promote the images of the technological future and make the perception of such a world normal and mundane, which can also reduce criticality and caution with regard to technology.

Key words: *technological revolution, robotization, intelligence, artificial intelligence, self-consciousness.*

Вступ

Останніми роками відбувся спалах інтересу до штучного інтелекту, який можна спостерігати в різних сферах життя. З технічного погляду це пов'язано з так званою третьою хвилею розвитку штучного інтелекту, коли вперше технології зробили стрибок від виконання чітко заданого алгоритму до самонавчання та самовдосконалення (Пройдаков, 2018). Активно вивчаючи механізми мислення людини, особливості роботи мозку й нейронних мереж, розробники спрямовують свої зусилля на їх відтворення за допомогою технологій, так створюючи все більш потужні та розумні машини. З огляду на прискорюваний прогрес у галузі техніки, сучасні комп'ютери давно випереджають людину в можливості оперувати даними. Надання їм можливості самовдосконалюватися, створення надзвичайно великих баз даних (Big Data) на тлі повного входження технологій у наш світ викликають занепокоєння в багатьох дослідників. Насамперед мова йде про те, що машини, створені для спрощення життя людини, поступово заміщують усі її функції, працюють на випередження, адаптуючись до потреб і бажань людини, шукаючи шляхи вгадувати бажання ще до того, як вони з'являться (Інтернет речей). Активно обговорюється в цьому контексті проблема свободи, приватності й прийняття рішень людьми: які завдання ми повинні робити самостійно, а які можемо передати технологіям. Деякі футурологи прогнозують більш загрозливі варіанти розвитку подій, коли штучний інтелект настільки перевершить людський і сягне того рівня розвитку й самоусвідомлення, що людство просто не зможе з ним конкурувати і втратить своє місце та статус на планеті. Однак на цьому етапі технологія штучного інтелекту тільки розвивається, створені за допомогою технологій нейронних мереж програми активно входять у наше життя разом із такими помічниками, як Сірі, Аліса, Окей, Гугл,

а також перекладачами, планувальниками часу, програмами покращення зображень, розпізнавання облич, підбору музики, кіно або товарів тощо. Уважаємо, що технологія штучного інтелекту потребує уваги на цьому етапі її становлення з метою наступної мінімізації ризиків і загроз, які вона може принести людині.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Перші розробки штучного інтелекту датуються 1950-ми роками й пов'язують із розробкою програми гри в шахи на основі евристики, тобто перед програмою було поставлено завдання вибору рішення у кожній ситуації. Наступним кроком до розроблення штучного інтелекту стала поява експертних систем у 1960-х роках, однак як вхідні дані, так й алгоритми прийняття рішень усе ще закладалися вручну. Стрибок у розвитку штучного інтелекту відбувся з розвитком так званого генетичного програмування й технології штучних нейронних мереж, здатних імітувати роботу біологічних нейронів живих істот (Пройдаков, 2018: 134). Отже, процес створення штучного інтелекту відбувався на тлі вивчення особливостей мислення людини та спроб цей процес відтворити.

Проблема розроблення штучного інтелекту міждисциплінарна, містить багато складних питань, із яких ми вважаємо за доцільне зазначити дві групи. До першої належать питання, пов'язані з механізмами конструювання розумної технології, а саме: які алгоритми покладено в основу прийняття рішень машиною, на які етичні засади вона спиратиметься, який простір свободи та самостійності ми готові передати технологіям. Оскільки розробники мають на меті наближення технології штучного інтелекту до людського мислення, його ефективність розв'язування прикладних завдань зростатиме, що в поєднанні зі здатністю опрацьовувати надзвичайно великі масиви даних робить його здатним конкурувати

з фахівцями різних галузей. Натепер перевага людини полягає в можливості застосування творчого підходу та вирішенні нестандартних завдань, тому оптимальним є варіант співпраці. Крім того, варто пам'ятати, що можливість помилки машини не виключена, тоді також дуже важливе своєчасне втручання людини. Наприклад, у випадку авіакатастроф у березні 2019 року та жовтні 2018 літаків Boeing 737 Max 8 причину їх краху пов'язують саме з роботою автоматичних систем, призначених допомагати літаку під час зльоту й посадки, які вправно справлялися із цим завданням у сприятливих погодних умовах, але в надзвичайній ситуації не спрацювали (Москвін, 2019). Д. Деннет увів термін «когнітивний протез» на позначення зовнішніх засобів, які ми використовуємо для посилення власних когнітивних здібностей. Передусім сюди належить Інтернет. Він попереджає, що зі зростанням залежності людини від когнітивних протезів зростає й ризик стати безпорадними у разі їх втрати (Huebner, 2018).

Друга група питань – про психологічну готовність до життя людини поряд зі світом зростаючого прогресу, а саме особливості сприймання людиною розумних машин, відведення їм конкретної ролі та місця в нашому житті, рівень психологічного комфорту в разі вимушеної взаємодії з роботизованими пристроями або під час використання протезів і загалом рівень адекватного розуміння статусу й особливостей роботи розумних машин, відведення їм конкретного місця в житті кожної окремої людини. У сучасних умовах стирається межа у свідомості людей між роботом-помічником і другом (Чаплінська, 2019), однак важко передбачати ризики такої лояльності.

Різним аспектам становлення та розвитку штучного інтелекту, а також вивченню прогнозів його розвитку присвячено роботи Дж. Баррата, Р. Курцвейла, С. Рассела, П. Норвіга. Філософію та етику штучного інтелекту вивчають С. Аблеев, А. Іоселіані, О. Мороз, А. Разін. Сприйманню школярами роботів і роботизованих протезів присвячено дослідження Ю. Чаплінської.

Уважаємо, що психологічні аспекти цієї проблеми потребують більш ґрунтовного вивчення. Зазначимо, що, незважаючи на те що термін «штучний інтелект» міцно входить у літературний і науковий обіг, технології, яка дійсно відповідала б рівню людського інтелекту, досі не створено. Сьогодні існує так званий слабкий штучний інтелект, який здатний ефективно здійснювати пошук та опрацьовувати надвеликі обсяги

інформації, демонструючи в результаті перемоги в інтелектуальних іграх (у шахи програмою Deep blue або AlphaGo в гру Го), ефективно справляючись із завданнями діагностики захворювань (програма IBM Watson), підбору товарів для споживачів на основі ваших уподобань і попередніх виборів (Amazon), здійснюючи операції купівлі-продажу на біржах, а також відновлюючи зображення, створюючи музику або тексти. Активно розвивається технологія Інтернет речей, в основі якої лежить комунікація безпосередньо між об'єктами, здатними обслуговувати побут і допомагати в підтримці комфорту та здоров'я людини, передбачається, що речі зможуть самостійно готувати каву, купувати продукти, слідкувати за станом приміщення, нагадувати про прийом ліків тощо. Слабкий штучний інтелект усе більше входить у повсякдення, і ми передаємо йому свої дані, а також свої повноваження. Щодо можливостей створення сильного штучного інтелекту є різні думки, які передбачають можливість його створення в період із 2028 по 2050 роки. Імовірність створення штучного інтелекту до кінця поточного століття оцінюється на рівні 90% (Баррат, 2015). Отже, натепер перед суспільством стоїть завдання закласти підвалини такої взаємодії.

У науковій літературі під час вивчення особливостей співіснування людини й розумної технології постає питання етики роботів і штучного інтелекту. Дослідники звертаються до кодексу роботів відомого письменника-фантаста А. Азімова: в оповіданні «Хоровод» простежується авторська позиція щодо ролі та місця роботів у житті людини. Основними принципами функціонування роботів, за А. Азімовим, є те, що робот ні в якому разі не повинен завдати шкоду людині (перший закон), повинен підпорядковуватися їй (другий закон), піклуватися про власну безпеку (третій закон), але пріоритетним залишається саме перший закон роботехніки. Із цими законами ми можемо познайомитися й у фільмі «200-літня людина» (1999). В оповіданні «Хоровод» автор демонструє й наслідки ситуації, коли базові закони входять у суперечність, це призводить до непередбачуваної поведінки робота. На нашу думку, саме в цьому питанні програмування штучного інтелекту: чи дійсно ми можемо врахувати всі можливі ситуації розгортання подій, програмуючи машину, й оцінити, які можуть виникати наслідки та як саме відреагує робот.

Може здаватися, що ці питання належать до віддаленого майбутнього, однак уже сьогодні тестуються безпілотні

автомобілі, яким, наприклад, потрібно буде приймати рішення в можливій ситуації дорожньо-транспортної пригоди, обираючи між порушенням правил дорожнього руху та збереженням життя або здоров'я пішохода. У США розробляються комп'ютерні системи, які блокуватимуть дії водія в критичній ситуації. Етику штучного інтелекту розглядає А. Разін, стверджуючи, що варіант витіснення штучного інтелекту людським мало ймовірний, механізми функціонування інтелектуальних машин і людини різняться емоційністю, способами взаємодії з навколишнім світом, а людина, на відміну від алгоритму, наділена свідомістю та свободою волі (А. Разін, 2019). Відповідно, варто чітко розуміти, що відповідальність за роботу інтелектуальних машин, навіть надзвичайно розумних, буде покладено також на людину.

Питання етики штучного інтелекту порушують й С. Рассел і П. Норвіг, згадуючи, що будь-які винаходи людства, як-то двигуни внутрішнього згоряння або ядерні технології, призводили не тільки до прогресу, а й до низки негативних наслідків. До загроз, до яких може призвести штучний інтелект, уже зараз зараховують такі: зростання рівня безробіття, перерозподіл вільного часу в розпорядженні людей, утрата відчуття власної унікальності, обмеження прав людини на приватність та особисте життя, зростання безвідповідальності людей, а також утрата людиною свого статусу на планеті з огляду на технологічну перевагу роботів (Рассел, Норвіг, 2006).

Відмітимо слушне зауваження С. Аблеєва, що не варто перетворювати штучний інтелект на супергероя, який рятуватиме світ і зробить життя людей легким і комфортним: творення майбутнього залишається обов'язком людини (Аблеєв, 2015).

2. Методологія та методи

З метою дослідження особливостей сприймання штучного інтелекту й роботизації старшими школярами нами розроблено авторську анкету з 21 запитання, яку в режимі он-лайн заповнювали школярі м. Києва.

Питання анкети присвячені виявленню рівня обізнаності опитуваних щодо проблеми розвитку й упровадження штучного інтелекту в повсякденність, емоційній оцінці цього процесу та міркуванням про розвиток технологічного майбутнього. Також питання анкети дають змогу оцінити готовність респондентів до безпосередньої взаємодії зі штучним інтелектом і роботами в різних площинах, а саме: делегувати частину повсякденних завдань техніці для їх спрощення та підвищення ефективності,

готовність виконати технологічне вдосконалення свого тіла й окремих його функцій, а також готовність сприймати робіт у своєму оточенні в різних соціальних ролях. В опитуванні взяло участь 97 осіб віком від 13 до 17 років, із них – 41 хлопець і 56 дівчат.

3. Результати та дискусії

У результаті дослідження виявлено, що старші школярі відмічають високий рівень зацікавленості штучним інтелектом. Серед опитуваних 63,9% дещо знайомі із цим явищем і 28,9% систематично цікавляться ним. Респондентам пропонувалося також пояснити, що саме вони знають про штучний інтелект, і більшість із них відмітили, що штучний інтелект знаходиться на етапі розроблення; часто штучний інтелект асоціюють із роботами. Деякі учні конкретизують, що штучний інтелект сьогодні відповідає рівню розвитку 7-річної дитини, а метою його розроблення є досягнення рівня людського інтелекту, учні згадують робота Софію як приклад.

Відповіді учнів на запитання про взаємодію з технологіями в сучасності й готовність контактувати зі штучним інтелектом у майбутньому демонструють високий рівень лояльності школярів до інновацій. Натепер опитувані охоче готові делегувати технологіям допомогу в навчанні, синхронний переклад і побудову маршруту. Важливою для багатьох школярів є допомога в підтримці здорового способу життя та медичний помічник (аналіз стану здоров'я, нагадування про відвідування лікаря, інтерпретація показників тощо), а також допомога в адмініструванні інформації на комп'ютері або підбір музики (рис. 1).

Крім того, більшість опитуваних ставляться позитивно до можливості приєднати свій мозок до штучного інтелекту, наприклад, за допомогою мікрочіпу: 48,5% дали відповідь «зважаючи, які функції він буде виконувати», а отже, вони цілком допускають таку можливість. Лише 15,5% продемонстрували категорично негативне ставлення, інші – нейтральне.

Переважно позитивним є емоційне сприймання штучного інтелекту: серед опитуваних 81,44% відмітили цікавість щодо цього явища. Також учні відмічають занепокоєння (38,1%), схвалення (26,8%), тривоги (21,7%) і піднесення (13,4%).

Інтернет, мобільні телефони та розумні технології є нормою навколишнього світу для дітей, які в такому світі вже народилися, що підтверджується їхніми відповідями на запитання та готовністю активно взаємодіяти з продуктами штучного інтелекту. Учні швидко підхоплюють нові про-

Рис. 1. Ставлення старших школярів до делегування своїх завдань техніці

грамні продукти, знаходять їм застосування, але їм часто важко критично оцінити ризики й загрози впливу штучного інтелекту на власний інтелект. Важливою є участь дорослого та допомога у творчому використанні програмних продуктів із мінімальною шкодою для власного розвитку.

Диференціюючи готовність тісно взаємодіяти з роботами й роботизованим світом, старші школярі надають перевагу роботам-помічникам у хатній роботі, а також схвально ставляться до використання протезів для власного використання і для свого оточення, компенсуючи так труднощі в роботі органів або частин тіла. Нейтральним є ставлення до перспективи мати робота – домашнього улюбленця або колегу в спільній справі. І переважно негативно – у разі з роботом-однокурсником. У відповідь на запитання про сприймання роботизованих істот (іграшки зі штучним інтелектом, помічників у телефоні (таких як Сірі чи Аліса, роботів пилососів)), дві третини опитуваних уважають їх бездушними істотами, які виконують певний алгоритм дій, і лише 15,6% сприймають їх як друзів і шукають у них підтримку та порозуміння.

Людині часто важко надати точну оцінку своєму ставленню до якихось явищ, тому ми створили запитання про літературні образи та кінокартини, аналізуючи які можна краще зрозуміти ілюстрації технологічного майбутнього, намальовані в уяві школярів. Також в анкеті було питання про твори А. Азімова, оскільки, як уже згадано, з поширенням штучного інтелекту зростає й популярність творів фантаста, а його кодекс роботів сприймається як універсальна підбірка правил функціонування роботів.

З'ясувалося, що більшість опитуваних не знайомі з творами А. Азімова про роботів (71,15%). Ті з них, хто читав книги про роботів, відмічають такі твори, як «200-літня людина» А. Азімова, «Чи мріють Андроїди про електроовець» Ф. Діка – книги, у яких на перше місце виходить питання етики створення людиноподібних істот, а також згадано антиутопію «Який чудесний світ новий» О. Хакслі, у якій продемонстровано життя ідеального суспільства, де панує споживання та колективізм. Отже, учні знайомі з книгами, де висвітлюються важливі питання та можливі проблеми розвитку штучного інтелекту.

Старші школярі уявляють світ, у якому активно діють штучний інтелект і роботи, схожим на сюжет таких фільмів, як «Зоряні війни», «Матриця», «Люсі», «Інтерстеллар», «Я, робот», «Трансформери», «Робот Чаппі», «Месники» та мультфільм «Воллі». Більшість із цих картин подають глядачу позитивний образ роботизованих технологій, які виконують указівки людини. Поряд із цим картина технологічного майбутнього здебільшого зображується у фільмах як небезпечна, пов'язується з екологічними або технологічними катастрофами. Цікавим для подальшого дослідження було б вивчення, як саме ці сюжети сприймаються глядачами, залишаючись сюжетами фільмів або ж дійсно спонукають до власних активних дій, спрямованих на уникнення позначених загроз.

Висновки

Третя хвиля розвитку штучного інтелекту призвела до зростання масового інтересу до цього явища. Серед основних питань, які досліджуються, – механізми

роботи штучного інтелекту, співвідношення понять і можливостей людського інтелекту та штучного інтелекту, етика штучного інтелекту й загрози, які постануть перед людством із його поширенням.

На цьому етапі такої технології, яка б відтворювала мислення людини, ще не створено. Нині створено так звані слабкий штучний інтелект, принципово відмінністю від своїх попередників якого є здатність оперувати надзвичайно великими масивами даних і самонавчання. Дослідники з обережністю ставляться до ідеалізації штучного інтелекту, попереджаючи, що варто тверезо оцінювати наслідки перекладання людських функцій на машини, адже це може призвести як до психологічних проблем, пов'язаних із вивільненням часу або перебудовою ринку праці й у результаті втратою робочих місць, так і до обмеження приватності, свободи волі та вибору людини.

Для старших школярів штучний інтелект – предмет захоплення й цікавості. Учасники опитування показують високу поінформованість про те, що штучний інтелект знаходиться на етапі розроблення, наводять різноманітні приклади й факти про сучасний його стан.

Можливість взаємодії з досягненнями розумних технологій також сприймається старшими школярами схвально, зокрема вони охоче підтримують ідею делегувати низку повсякденних завдань техніці, серед яких – як рутинні (адміністрування інформації або підбір музики для дозвілля), так і більш інтелектуальні (допомога в навчанні, синхронний перекладач, підтримка здорового способу життя) види діяльності. Найменше зацікавила учнів можливість делегування

завдання планування дня, однак, імовірно, це пов'язано з тим, що сама по собі ця функція для них узагалі не становить особливого інтересу. Отже, рівень довіри до технологій, здатних спрощувати життя людини, серед старших школярів високий.

Так само респонденти продемонстрували позитивне ставлення до роботизованих технологій у побуті або використання їх як частин тіла, однак ідея існування роботів на рівні з людиною викликає набагато менше схвалення, зберігається розуміння того, що розумна технологія залишається лише запрограмованим алгоритмом.

Кіно та література – один зі способів побудови картини світу глядача, тому ми запропонували учасникам опитування вказати, у яких фільмах демонструються приклади світу за участю роботів і штучного інтелекту. Здебільшого учні згадують популярні фантастичні фільми («Термінатор», «Матриця» та «Зоряні війни»), яким уже більше ніж 20 років, ці стрічки вводять технологічний світ у буденність. Серед інших позначених фільмів порушуються питання можливості товаришування з роботами та допомоги їх людству («Робот Чаппі», «Воллі») або ж ворожнечі («Я, робот»). Поширення сюжетів про роботів і штучний інтелект дає змогу замислюватися над різними аспектами цієї проблеми, однак, з іншого боку, це може призводити до сприймання загрози на рівні сюжету з фільму, коли в реальному житті нічого подібного не може статися.

Уважаємо, що психологія роботизованого світу тільки починає розвиватися, однак вона вимагає уваги та зосередженості на тих проблемах, які можуть чекати на людство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аблеев С.Р. Моделирование сознания и искусственный интеллект: пределы возможностей. *Вестник экономической безопасности*. 2015. № 3. С. 58–64.
2. Азимов А. Хоровод. Рассказ. Москва, 1942.
3. Баррат Дж. Последнее изобретение человечества: Искусственный интеллект и конец эры Homo sapiens / пер. с англ. Москва : Альпина нон-фикшн, 2015. 304 с.
4. Москвин В.А. Искусственному интеллекту не хватает интеллекта. *SAEC*. 2019. № 1. С. 230–239.
5. Пройдаков Э.М. Современное состояние искусственного интеллекта. *Научно-исследовательские исследования*. 2018. № 18. С. 129–153.
6. Разин А.В. Этика искусственного интеллекта. *Философия и общество*. 2019. № 1 (90). С. 57–73.
7. Рассел С., Норвиг П. Искусственный интеллект: современный подход / пер. с англ. 2-е изд. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2006. 1408 с.
8. Чаплінська Ю.С. Ставлення до роботів та роботизованих протезів: проблеми сьогодення і конструювання майбутнього. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. С. 229–238.
9. Huebner B. *The Philosophy of Daniel Dennett*. Oxford University Press, 2018.

REFERENCES:

1. Ableev, S.R. (2015). Modelirovanie soznaniya i iskusstvennyiy intellekt: predelyi vozmozhnostey [Simulation of consciousness and artificial intelligence: limits of possibilities]. *Vestnik ekonomicheskoy bezopasnosti – Bulletin of Economic Security*, 3, 58–64 [in Russian].
2. Azimov, A. (1942). *Horovod. [Round dance]* [in Russian].

3. Barrat, Dzh. (2015). *Poslednee izobretenie chelovechestva: Iskusstvennyiy intellekt i konets eryi Homo sapiens* [The last invention of mankind: Artificial Intelligence and the end of the era of Homo sapiens]. Moscow. Alpina non-fikshn [in Ukrainian].
4. Moskvina V.A. (2019) Iskusstvennomu intellektu ne hvataet intellekta [Artificial intelligence lacks intelligence] *SAEC – SAEC*, 1, 230–239 [in Russian].
5. Projdakov Je.M. (2018) Sovremennoe sostojanie iskusstvennogo intellekta [The current state of artificial intelligence]. *Naukovedcheskie issledovaniya – Science studies*, 2018, 129–153 [in Russian].
6. Razin, A.V. (2019). *Etika iskusstvennogo intellekta* [The Ethics of artificial intelligence]. *Filosofiya i obschestvo – Philosophy and Society*, 1 (90), 57–73 [in Russian].
7. Rassel, S., & Norvig P. (2006). *Iskusstvennyiy intellekt: sovremennyiy podhod* [Artificial Intelligence: A Modern Approach]. Moscow. Izdatelskiy dom «Vilyams» - Williams Publishing House [in Russian].
8. Chaplinska, Yu.S. (2019). *Stavlenia do robotiv ta robotyzovanykh proteziv: problemy sohodennia i konstruiuvannia maibutnoho*. [Attitudes toward robots and robotic prostheses: the problems of the present and the design of the future]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii - Scientific studies in social and political psychology*, 229–238 [in Ukrainian].
9. Huebner B. *The Philosophy of Daniel Dennett*. Oxford University Press, 2018.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2020.
The article was received 04 March 2020.

УДК 159

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-2-6>

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СТРАТЕГІЙ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Мельник Юлія Вікторівна,

науковий кореспондент лабораторії екологічної психології

Інститут психології імені Г.С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України,

асистент кафедри психології та соціальної роботи

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

yuliagoncharenko.ps@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1882-0379>

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми стратегій життєдіяльності особистості й компонентів їх психологічної структури.

Методи. Здійснено теоретичний аналіз основних підходів до вивчення стратегій життєдіяльності особистості. Визначено їх структурні компоненти й типології. Зазначено, що стратегії життєдіяльності особистості є своєрідним способом організації власного життя особистості й проявляються в характеристиках суб'єктності, активності, цілепокладання, здатності до життєтворчості та вирішення життєвих протиріч.

Результати. Установлено, що стратегії життєдіяльності є способом прийняття рішення, зіставлення власних особистісних характеристик із зовнішніми обставинами, можливістю репрезентації власних переживань, ідей і принципів з урахуванням особливостей актуальної життєвої ситуації, її вимог та обмежень.

На рівні свідомості стратегії життєдіяльності втілюються в систему Я-концепції, що дає можливість особистості усвідомити себе як суб'єкта, поставитися до себе як до джерела життєвих змін, причини подій, вчинків, виявити в собі нові прагнення й сили, узяти на себе відповідальність за реалізацію власних цілей.

В умовах сучасного суспільства першочерговою характеристикою якого є невизначеність, запропоновано розглядати стратегії життєдіяльності через методологію організації/реорганізації ситуації. В основі цього підходу закладено те, що особа виявляється сильнішою за ситуацію. Відповідно до цього, взаємодія з невизначеністю можна через такі стратегії життєдіяльності: стратегію збереження мотиваційно-цільових конструктів – полягає у внутрішньому поверненні ситуації до задовольняючої первинної моделі; стратегію зміни сенсів – стратегію, яка позначає зміну мотиваційно-сміслового розуміння ситуації; стратегію управління – використання ситуації невизначеності для побудови нових можливостей.

Висновки. Отже, стратегії життєдіяльності формує особистість як суб'єкт свідомої діяльності, що перебуває на певному рівні зрілості та здатна до стратегічного мислення. Вона відображає цілісність життєвого світу людини, її скерованість на майбутнє, а також здатність змінювати власне життя